

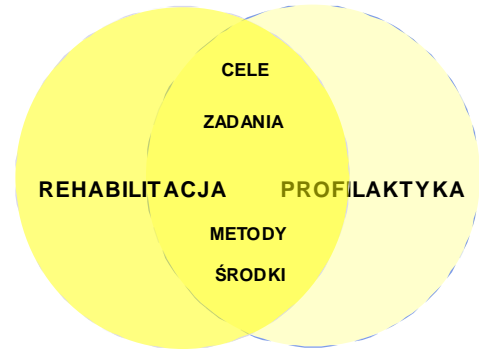
CZY MOŻNA ZAPOBIEGAĆ RAKOWI CZYLI SŁÓW KILKA O PREWENCJI PIERWOTNEJ I WTÓRNEJ

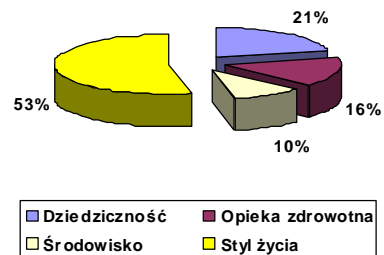
PREWENCJA

ZWIĄZKI REHABILITACJI I PROFILAKTYKI

WPŁYW RÓŻNYCH CZYNNIKÓW NA ZDROWIE CZŁOWIEKA

WG LALONDA

STYL ŻYCIA

OCENIA SIĘ, ŻE 80-90% ZACHOROWAŃ NA NOWOTWORY ZŁOŚLIWE

W POPULACJACH ZACHODNICH

MOŻNA PRZYPISAĆ
CZYNNIKOM ŚRODOWISKOWYM

M.IN.
NAWYKOM ŻYWIENIOWYM
|
ZACHOWANIOM SPOŁECZNO-
KULTUROWYM

OBECNIE ZNANE SĄ CZYNNIKI
RYZYKA OKOŁO 50%
NOWOTWORÓW ZŁOŚLIWYCH

CZYNNIKI RYZYKA CHOROBY NOWOTWOROWEJ

- PALENIE TYTONIU
- NADWAGA I OTYŁOŚĆ
- DIETA
- SKAŻENIE ŚRODOWISKA
- HIPOKINEZA

CZY PALENIE TYTONIU SZKODZI ZDROWIU?

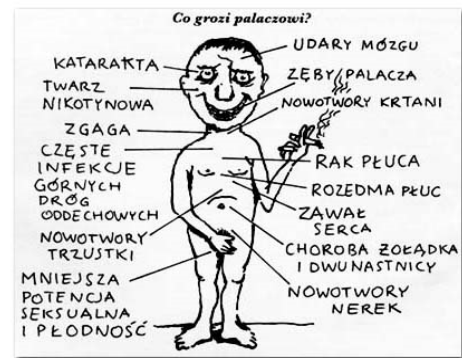
SKŁAD PAPIEROSA

SKŁAD PAPIEROSA

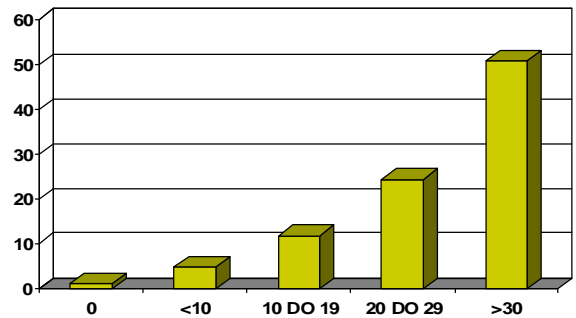
ZWIĄZEK PALENIA TYTONIU ZE ZDROWIEM

ZWIĄZEK ZACHOROWANIA NA NOWOTWORY ZŁOŚLIWE Z PALENIEM TYTONIU

RYZYKO RAKA PŁUC ZALEŻNIE OD DZIEŃNEJ LICZBY WYPALANYCH PAPIEROSÓW

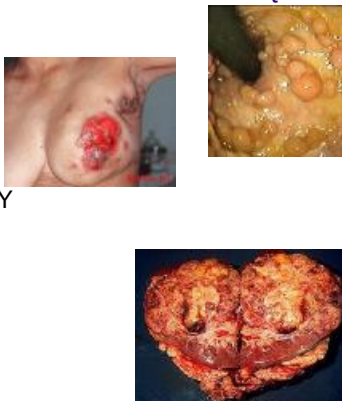

Rodzaj nowotworu	Ryzyko zachorowań
Rak płuc	87-91% u mężczyzn 57 – 86% u kobiet
Rak przełyku, gardła, jamy ustnej	43 – 60%

25 – 30% zgonów z powodu nowotworów złośliwych ma związek z paleniem tytoniu

ZWIĄZEK NOWOTWORÓW ZŁOŚLIWYCH Z OTYŁOŚCIĄ

- I OKRĘŻNICY
- I PIERSI
- I TRZONU MACICY
- I NERKI
- I PRZEŁYKU

Sprawdź czy ważysz tyle, ile trzeba

$$BMI = \frac{\text{masa ciała w kg}}{\text{wzrost w metrach}^2}$$

Przykład:

$$\frac{62}{1,6 \cdot 1,6} = \frac{62}{2,56} = 24,21$$

20-25 - waga prawidłowa
26-30 - nadwaga
przekraczający 30 - otyłość

WSKAŹNIK MASY CIAŁA

Wzrost: 170 in / 68 in
Waga: 160 in / 72.5 lb
BMI: 23.7

$$WHR = \frac{\text{obwód w talii [cm]}}{\text{obwód w biodrach [cm]}}$$

Klasyfikacja otyłości według WHO w zależności od wskaźnika masy ciała i obwodu talii

	BMI (kg/m ²)	Talia m. c.	Talia m. s.	Ryzyko chorób sercowo-naczyniowych (obwód talii)
Niedowaga	<18,0			Ryzyko choroby sercowo-naczyniowej niskie
Norma	18,5-24,9	< 80	< 90	Niska (nie zwiększane ryzyko innych problemów zdrowotnych)
Nadwaga	25,0-29,9	80-89	90-102	Umiarkowanie podwyższone
I° otyłości	30,0-34,9			Podwyższone
II° otyłości	35,0-39,9	> 88	> 102	Wysokie
III° otyłości	> 40,0			Bardzo wysokie

Typ otyłości	WHR	
	kobiety	mężczyźni
Brzuszna „typ jabłka”	>0,85	>1,0
Podadkwowa – udowa „typ gruszki”	<0,85	<1

ZWIĄZEK NOWOTWORÓW Z OTYŁOŚCIĄ

RODZAJ NOWOTWORU	ZWIĄZEK Z OTYŁOŚCIĄ
OKRĘŻNICY	11%
PIERSI	9%
TRZONU MACICY	39%
PRZEŁYKU	37%
NERKI	25%
PĘCZERZYKA ŻÓŁCIOWEGO	24%

RYZYKO NOWOTWORU ZŁOŚLIWEGO U OSÓB OTYŁYCH

Rodzaj nowotworu	BMI	Ryzyko zachorowania
Wszystkie	> 30 vs. 23>	50 – 100% wyższe
Rak okrężnicy	> 30	75% wyższe u mężczyzn 25% wyższe u kobiet
Rak piersi	> 28	30% wyższe
Rak trzonu macicy	> 25	2-3-krotnie wyższe
Rak nerki	> 30	2-3-krotnie wyższe

DIETA

30% ZGONÓW Z POWODU NOWOTWORÓW ZWIĄZANYCH JEST Z NAWYKAMI ŻYWIENIOWYMI

PODWOJENIE ILOŚCI SPOŻYWANEGO BŁONNIKA MOŻE ZMNIJSZYĆ RYZYKO RAKA JELITA GRUBEGO O 40%

DIETA

NALEŻY SPOŻYWAĆ WARZYWA I OWOCE 5 RAZY DZIENNIE

MINIMALNE SPOŻYCIE POWINNO WYNOŚĆ 400 G DZIENNIE (2 SZTUKI OWOCÓW I 200 G WARZYW)

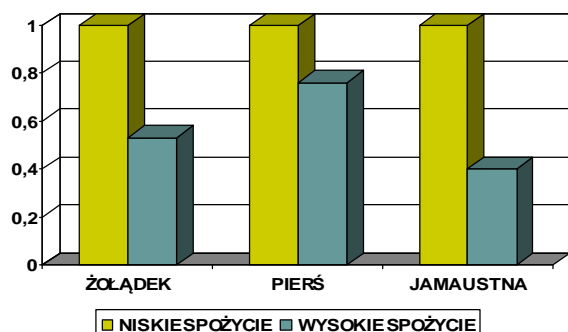
DIETA

SPOŻYWANIE DUŻYCH ILOŚCI WARZYW I OWOCÓW ZMNIJSZA RYZYKO ZACHOROWANIA NA NOWOTWORY

**PRZEŁYKU
ŻOŁĄDKA
OKRĘŻNICY
ODBYTNICY
TRZUSTKI**

RYZYKO WYBRANYCH NOWOTWORÓW ZALEŻNIE OD SPOŻYCIA OWOCÓW

ALKOHOL

WZROST RYZYKA NOWOTWORÓW
GÓRNEGO ODCINKA PRZEWODU
POKARMOWEGO I UKŁADU
ODDECHOWEGO

PALENIE TYTONIU + PICIE ALKOHOLU
=
10-100 RAZY WIĘKSZE RYZYKO RAKA

ALKOHOL

10 LAT PO ZAPRZESTANIU PICIA ALKOHOLU
RYZYKO ZACHOROWANIA
NA RAKA PRZEŁYKU ZMNIJSZA SIĘ O 60%

LIMIT DZIENNY DLA MĘŻCZYŹN
= 20 G ETANOLU
LIMIT DZIENNY DLA KOBIEŃ
= 10 G ETANOLU

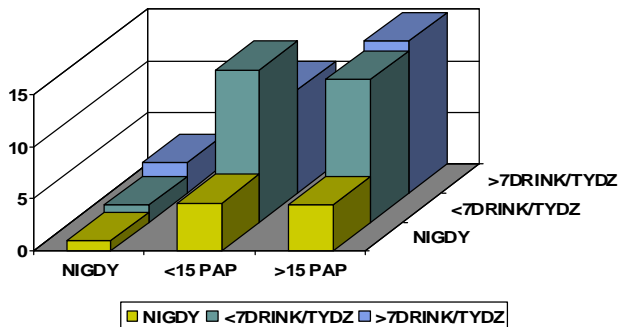
ZWIĄZEK NOWOTWORÓW ZŁOŚLIWYCH ZE SPOŻYCIEM ALKOHOLU W UE

NOWOTWÓR	MĘŻCZYŹNI	KOBIETY
JAMA USTNA I GARDŁO	36%	29%
PRZEŁYK	41%	34%
WĄTROBA	17%	25%
KRTAŃ	30%	13%
PIERŚ		3%

ZWIĄZEK NOWOTWORÓW ZŁOŚLIWYCH ZE SPOŻYCIEM ALKOHOLU W POLSCE

NOWOTWÓR	MĘŻCZYŹNI	KOBIETY
JAMA USTNA I GARDŁO	52%	22%
PRZEŁYK	38%	12%
WĄTROBA	15%	5%
KRTAŃ	20%	7%
PIERŚ		3%

RYZYKO RAKA JAMY USTNEJ I GARDŁA ZALEŻNIE OD PALENIA PAPIEROSÓW I PICIA ALKOHOLU

ZDROWIE

AKTYWNOŚĆ

ODPOCZYNEK
(BEZRUCH)

NADMIERNA AKTYWNOŚĆ

PRZECIĄŻENIA

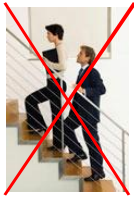

NIEDOSTATECZNA AKTYWNOŚĆ

HIPOKINEZA

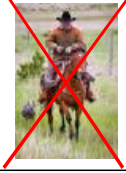

XX WIEK

OBNIŻENIE UDZIAŁU MIĘŚNI
W CZYNNOŚCIACH CODZIENNYCH
O 80%!

WIEK XXI

WIEK HIPOKINEZY

NASTĘPSTWA HIPOKINEZY SĄ
DOBRZE ZNANE

CHOROBY CYWILIZACYJNE

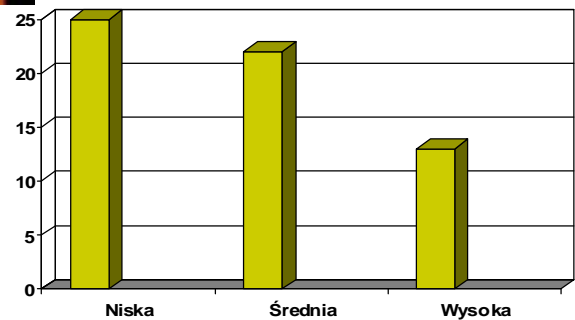
- I UKŁADU KRAŻENIA
- I UKŁADU RUCHU
- I PRZEMIANY MATERII
- I UKŁADU ODDECHOWEGO
- I NOWOTWORY ZŁOŚLIWE

ZWIĄZEK NISKIEJ AKTYWNOŚCI FIZYCZNEJ
Z RYZYKIEM ZACHOROWANIA
NA NOWOTWORY ZŁOŚLIWE

WSKAŹNIK WYSTĘPOWANIA
RAKA JELITA GRUBEGO ZALEŻNIE
OD AKTYWNOŚCI RUCHOWEJ

Związek	Rodzaj nowotworu
Pewny	Rak jelita grubego
Przypuszczalny	Rak piersi, prostaty i macicy
Niepewny	Rak jajnika, jądra, trzustki, tarczycy, nerki, czerniak
Zero wy	Rak skóry, nowotwory układu krwiotwórczego

CZĘSTOŚĆ WYSTĘPOWANIA
NOWOTWORÓW ZŁOŚLIWYCH U KOBIET
ZALEŻNIE OD UPRAWIANIA SPORTU

Rodzaj nowotworu	Częstość zachorowań na 1000 kobiet	
	Trenujące	Nie trenujące
Piersi	9,2	16,2
Układ rozrodczy	3,4	10,1
Układ pokarmowy	0	1,8
Tarczycza	1,1	2,2
Układ krwiotwórczy	1,1	2,2
Czerniak	3,1	3,6
Skóry	14,5	16,6

CZĘSTOŚĆ WYSTĘPOWANIA
RAKA PIERSI

KOBIETY O NISKIEJ AKTYWNOŚCI RUCHOWEJ
PO MENOPAUZIE
WZROST RYZYKA O 1/3

KOBIETY AKTYWNE RUCHOWO
REDUKCJA O 30-40%

KOBIETY POWYŻEJ 50 ROKU ŻYCIA O
WYSOKIEJ AKTYWNOŚCI FIZYCZNEJ
REDUKCJA O 67%!

MECHANIZM OCHRONNEGO ODDZIAŁYWANIA AKTYWNOŚCI RUCHOWEJ

RODZAJ NOWOTWORU	MECHANIZM
WSZYSTKIE	WZROST LICZBY I AKTYWNOŚCI MAKROFAGÓW, LIMFOCYTÓW NK I INDUKOWANEJ MITOGENNIE PROLIFERACJI LIMFOCYTÓW; OBNIŻENIE STĘŻENIA INSULINY I CZYNNIKA INSULINOPODOBNEGO I(IGF-1), STYMULATORÓW MITOZY NORMALNYCH KOMÓREK I INHIBITORÓW APOPTOZY; WZROST STĘŻENIA BIAŁKA WIĄŻĄCEGO IGF
RAK JELITA GRUBEGO	SKRÓCENIE CZASU KONTAKTU JELITA GRUBEGO Z KSENOBIOTYKAMI; HAMOWANIE PROLIFERACJI ENTEROCYTÓW JELITA GRUBEGO PRZEZ WZROST PROSTAGLANDYNY F; HAMOWANIE STĘŻENIA KWASÓW ŻÓLCIOWYCH
RAK PIERSI, MACICY, JAJNIKA, PROSTATY	OBNIŻENIE SYNTEZY I WYRZUTU HORMONÓW PŁCIOWYCH ORAZ ZMNIJSZENIE WRAŻLIWOŚCI TKANKI NA TE HORMONY; ZWIĘKSZENIE SYNTEZY GLOBULINY WIĄŻĄCEJ HORMONY PŁCIOWE

PROMIENIE SŁONECZNE

ZWIĘKSZONE RYZYKO
ZACHOROWANIA NA NOWOTWORY
SKÓRY LUDZI RASY BIAŁEJ
ZWŁASZCZA O JASNEJ KARNACJI

CZĘSTOŚĆ ZACHOROWANIA NA
CZERNIAKA SKÓRY W AUSTRALII
JEST OD 3 DO 7 RAZY WIĘKSZA NIŻ
W KRAJACH EUROPEJSKICH I USA

PROMIENIE SŁONECZNE

NAJLEPSZYM ZABEZPIECZENIEM JEST
PRZEBYWANIE POZA ZASĘGIEM
SŁOŃCA PODCZAS LATA

UNIKANIE SILNEJ EKSPOZYCJI NA
SŁOŃCE I OPARZEŃ SŁONECZNYCH

NIE NALEŻY KORZYSTAĆ Z ŁÓŻEK
OPALAJĄCYCH

DZIAŁANIE SUBSTANCJI RAKOTWÓRCZYCH

ZWIĄZEK Z SUBSTANCJAMI
KARCINOGENNYMI

RAK PŁUCA

RAK KRTANI

RAK PĘCHERZA MOCZOWEGO

BIAŁACZKA

NOWOTWORY ZŁOŚLIWE JAMY
NOSOWEJ I SKÓRY

NA POCZĄTKU LAT 90. XX WIEKU
32 MLN ROBOTNIKÓW UE NARAŻONYCH NA KARCINOGENY
23% ZATRUDNIONYCH!

DZIAŁANIE SUBSTANCJI RAKOTWÓRCZYCH

66 SUBSTANCJI LUB PROCESÓW
PRODUKCYJNYCH UZNANO ZA
PRAWDOPODOBNIIE RAKOTWÓRCZE

200 SUBSTANCJI LUB PROCESÓW
PRODUKCYJNYCH UZNANO ZA
POTENCJALNIE SZKODLIWE

DZIAŁANIE SUBSTANCJI RAKOTWÓRCZYCH

- | PYŁ ZAWIERAJĄCY WOLNĄ KRZEMIONKĘ
- | GAZY SPALINOWE Z SILNIKÓW DIESLA
- | PRODUKTY ROZPADU RADONU
- | PYŁ DRZEWNY
- | BENZEN
- | AZBEST
- | FORMALDEHYD
- | WIELOPIERŚCIENIOWE WĘGLOWODORY AROMATYCZNE
- | ZWIĄZKI CHROMU, KADMU I NIKLU

ŹRÓDŁA PROMIENIOWANIA JONIZUJĄCEGO ZAGRAŻAJĄCEGO CZŁOWIEKOWI

ŹRÓDŁO	ŚREDNIA ROCZNA DAWKA [MILISIWERTY]
NATURALNE TŁO	2,4
DIAGNOSTYKA I LECZENIE	0,3
TESTY NUKLEARNE W ATMOSFERZE	0,005
KATASTROFA W CZERNOBYLU	0,002
PRODUKCJA ENERGII ATOMOWEJ	0,001

ZWIĄZEK SUBSTANCJI RADIOAKTYWNYCH Z NOWOTWORAMI

SUBSTANCJA/NARAŻENIE	NOWOTWÓR
RADON	RAK PŁUCA
OBIEKTY NUKLEARNE	NIEJEDNOZNACZNE RYZYKO
LINE ENERGETYCZNE	BRAK ZWIĄZKU
TELEFONY KOMÓRKOWE	BRAK ZWIĄZKU
WSZYSTKIE ŹRÓDŁA	1% ZACHOROWAŃ

SZCZEPIENIA OCHRONNE

- I RAK WĄTROBY – SZCZEPIONKA PRZECIWKO WZW TYPU B
- I RAK SZYJKI MACICY – SZCZEPIONKA PRZECIWKO WIRUSOWI BRODAWCZAKA LUDZKIEGO
- I RAK ŻOŁĄDKA – LECZENIE ANTYBIOTYKAMI
- I NOWOTWORY UKŁADU KRWIOTWÓRCZEGO – WIRUSY EPSTEIN I BARR, HIV, WIRUS OPARYSZKI

BADANIA PRZESIEWOWE

- I MAMMOGRAFIA
- I BADANIA CYTOLOGICZNE
- I BADANIA GENETYCZNE
- I BADANIA MARKERÓW

EUROPEJSKI KODEKS WALKI Z RAKIEM

- I NIE PAL
- I WYSTRZEGAJ SIĘ OTYŁOŚCI
- I BĄDŹ AKTYWNY RUCHOWO
- I JEDZ WARZYWA I OWOCE, OGRANICZ TŁUSZCZE ZWIERZĘCE
- I OGRANICZ SPOŻYCIE ALKOHOLU
- I UNIKAJ NADMIERNEJ EKSPOZYCJI NA PROMIENIE SŁONECZNE
- I CHROŃ SIĘ PRZED SUBSTANCJAMI RAKOTWÓRCZYMI
- I BIERZ UDZIAŁ W SZCZEPIENIACH OCHRONNYCH

WDROŻENIE ZASAD EUROPEJSKIEGO KODEKSU WALKI Z RAKIEM

SPADEK O 9% ZGONÓW Z POWODU
NOWOTWORÓW ZŁOŚLIWYCH
W 2000 ROKU

